

RAADSVORSTEL:

2008-2009

Ons kenmerk: RO 09.1908524

Registratienummer : GR 09.

Ingekomen op :

Onderwerp: Doelsoorten stedelijk gebied

Groningen,

Aan de raad,

In de afgelopen jaren is het doelsoortenbeleid ontwikkeld als een kwalitatief instrument in het ecologiebeleid. De uitgangspunten van het beleid zijn vastgelegd in de Doelsoortennota Zuid in 2005. Doelsoorten zijn plant- of diersoorten met een sleutelpositie in de biotoop waarin ze voorkomen; het duidt op de aanwezigheid van een groter specifiek samenhangend ecosysteem of de aanwezigheid van specifieke omstandigheden in een bepaald gebied. Behalve de doelsoort is er dan ook vaak sprake van de aanwezigheid van andere soorten, die in de gegeven omstandigheden in dezelfde biotoop thuishoren; dat zijn de begeleidende soorten. De aanwezigheid van een doelsoort en één of meer van de begeleidende soorten kan daarom worden beschouwd als een maatstaf voor de kwaliteit van het ecologisch functioneren van het gebied.

In de praktijk wordt de aanwezigheid van de gewenste soorten door middel van inrichting en beheer van ecologische gebieden nagestreefd en bevorderd. Dit gebeurt door het creëren van de juiste levensomstandigheden bij de (her)inrichting van een gebied en de handhaving daarvan met behulp van ecologisch beheer, dat is afgestemd op de bodem en waterhuishouding in een gebied. Deze aanpak wordt uitgewerkt en vastgelegd in een beheerplan of in een projectplan, als het om een nieuwe situatie gaat.

De uitwerking van het doelsoortenbeleid is voor de verschillende stadsdelen vastgelegd in de deelnota's Zuid, West en Noord en het groenstructuurplan voor Meerstad. Tezamen geven deze de uitgangspunten en richtlijnen voor de inrichting en het ecologisch beheer van het ecologisch groen in de Stedelijk Ecologische Structuur (SES) voor het grootste deel van de gemeente.

Door middel van monitoring wordt in de komende periode nagegaan of de gewenste doelsoorten ook daadwerkelijk aanwezig zijn in de ecologisch beheerde gebieden. In 2008 is een grootschalig onderzoek opgestart waarmee in een periode van vijf jaar de Stedelijk Ecologische Structuur in de gehele gemeente wordt geïnventariseerd of de gewenste doelsoorten en begeleidende soorten aanwezig zijn. De resultaten van deze monitoring kunnen vervolgens aanleiding zijn voor het aanpassen van de beheerplannen, wanneer de gewenste resultaten uitblijven.

Tot nu toe was er geen handreiking voor de doelsoorten in het (oudere) stedelijke gebied. In ecologisch opzicht is dit een complex gebied met veel stenen substraat (verharding en gebouwen) en verspreid liggende groene elementen. De invloed van de mens op de stedelijke ecologie is hier zeer groot. Het groen is divers van karakter en meestal cultureel aangeplant en traditioneel beheerd. Bovendien wijkt het stadsmilieu door het verschil in temperatuursverloop, veranderde bodemsamenstelling, gestoorde waterhuishouding en andere factoren duidelijk af van het oorspronkelijke landschap. Er zijn weinig onderlinge verbindingen tussen het groen; soms vervullen de straatbomen die functie. Eigenlijk gaat het in het binnenstedelijk gebied om een zeer gevarieerde verzameling van incomplete, vaak ook geïsoleerde biotopen, die sterk onder invloed van de stedelijke dynamiek staan.

Met de bijgevoegde nota's wordt het doelsoortenbeleid gecompleteerd. De deelnota voor het centrumgebied (rapportnr. 2009-028) sluit qua opzet en systematiek aan bij de bestaande doelsoortennota's en beschrijft het tot nu toe ontbrekende deel van de SES rond de binnenstad.

Er wordt een algemene beschrijving van het deelgebied vanuit de ecologische optiek gegeven, waarna per SES-deelgebied (kerngebieden en verbindingszones) wordt ingegaan op de specifieke kenmerken en de kansen voor een verdere uitwerking in beheer of inrichting.

Voor deelnota over het stedelijk gebied (rapportnr. 2009-038) is een andere invalshoek gekozen. Deze rapportage heeft betrekking op het totale gebied binnen de bebouwde kom van de stad, ook buiten de SES. De nota is aanvullend op de bestaande deelnota's van het doelsoortenbeleid en alleen van toepassing op het stenige milieu (muren, gebouwen en daken). In verband met de onder meer in de Structuurvisie "Stad op Scherp" voorziene intensivering van het stedelijk gebied was er behoefte aan een referentiekader en richtlijnen, die gebruikt kunnen worden bij een ecologische inpassing van projecten in het kader van nieuwbouw, renovatie en wijkvernieuwing. Als compensatie voor de intensivering wordt in veel gevallen een pakket ecologische maatregelen gevraagd, naast de verplichte compensatie van eventueel verloren oppervlakte aan groenstructuur. De keuze van doelsoorten voor deze situaties geeft richting aan de aan te brengen voorzieningen, zodat vooraf met ontwerpers afgestemd kan worden, welke in een specifieke situatie toegepast kunnen worden.

Daarnaast kan het uiteraard mogelijk zijn, dat er in het kader van de compensatieverplichting in het kader van de Flora- en Faunawet maatregelen moeten worden getroffen. Deze worden echter niet door de gemeente, maar vanwege het Rijk bepaald.

Een kenmerk van de ecologie in het bebouwde stedelijk gebied is, dat er diverse soorten voorkomen die oorspronkelijk in rotsachtige biotopen huisden, zoals diverse varensoorten en muurvegetaties, de gierzwaluw, de huismus en diverse vleermuissoorten. Deze soorten verkeren in een kwetsbare positie, omdat ze zijn aangewezen op de vervangende rotsformaties in de vorm van de gebouwen in de stad. Wanneer de bouwwijze, materiaalgebruik of het gebruik van gebouwen verandert, kan dat voor de natuurlijke gebruikers dramatische gevolgen hebben. Bekende voorbeelden zijn het gebruik van beton en portlandcement in de bouw, waardoor muurvegetaties zich niet meer kunnen vestigen. De isolatie van daken, beter passende dakpannen en meer platte daken heeft geleid tot afnemende populaties gierzwaluwen in de stad. Vleermuizen maken vaak ongemerkt gebruik van gebouwen; bij afbraak of verbouwing (spouwmuurisolatie!) is de controle op hun aanwezigheid dan ook een absolute voorwaarde.

In de binnenstedelijke groengebieden komen vooral de robuuste soorten voor, die een hogere tolerantiedrempel hebben tegen verstoring en extreme omstandigheden. Daarom gaat het vaak om de meer algemene soorten, die zich goed kunnen aanpassen aan een leven in de directe nabijheid van de mens. Deze soorten verdragen de belasting van de stedelijke dynamiek en de regelmatige verstoring, omdat er een voordeel tegenover staat, bijvoorbeeld in de vorm van een overvloed aan voedsel of bescherming door de afwezigheid van roofdieren. De huismus had op deze manier tot in de twintigste eeuw voordeel bij de menselijke nabijheid. Toen de paarden en de graanhandel uit de stad vertrokken, verminderde ook de populatie stadsmussen, en toen de dakpannen zodanig geperfectioneerd werden, dat er niet meer onder genesteld kon worden, werd de mus een bedreigde soort. In de afgelopen decennia heeft de aalscholver de vijvers in de stad geleidelijk bevolkt. De vogel werd tot vijftig jaar geleden intensief bejaagd en was bijna uitgestorven. In het stedelijk gebied is de laatste tijd door het toenemende gebruik van gescheiden riolering de waterkwaliteit aanzienlijk toegenomen. De riolering stort veel minder over en er vindt een groeiende aanvoer van schoon regenwater plaats. Veel watergebieden worden bovendien van natuurlijke oevers voorzien; ook de reigers profiteren van deze nieuwe omstandigheden. Mede dankzij de zachte winters zijn de aantallen van deze vogels de laatste jaren sterk toegenomen.

De mens heeft ook rechtstreeks invloed op de stedelijke ecologie. Huisdieren spelen een rol in de directe omgeving van de woningen. Katten hebben een grote invloed op de vogelstand en die van de kleine zoogdieren, terwijl honden vooral verstorend zijn, ook door middel van de ontlasting die de bodemsamenstelling in het groen beïnvloedt. Ontsnapte huisdieren kunnen aanzienlijke schade aanrichten in een natuurlijke leefomgeving, hoewel ze zich soms ook min of meer kunnen aanpassen. Roodwangschildpadden overleven de huidige winters meestal, hoewel ze zich niet in het gematigde klimaat kunnen voortplanten. De ganzen, die in het verleden in de parken zijn uitgezet, geven op sommige plaatsen zodanige problemen door een enthousiaste populatiegroei, dat er beheermaatregelen getroffen moeten worden. De stadsduif is als nazaat van de gedomesticeerde duiven gewend aan de mens en heeft een leefpatroon, dat het dier vrijwel geheel afhankelijk maakt van voedsel, dat in de stad beschikbaar is.

De omvang van de stadsduivenpopulatie is daarom een potentieel probleem; het aantal dieren wordt vrijwel uitsluitend door het voedselaanbod bepaald. Elke extra voedselbron leidt tot overlast, omdat natuurlijke vijanden vrijwel ontbreken. In verband daarmee geldt voor de stadsduiven een specifiek voederverbod. Ook voor andere, aan de mens aangepaste soorten geldt dat een onevenwichtig voedselaanbod ertoe kan leiden dat de soort zich tot een overlastsoort ontwikkelt. Voor dieren als muizen en ratten is dat een bekend fenomeen; ook reigers, kraaien en meeuwen hebben elders in steden tot overlastproblemen geleid.

Bij de keuze van de doelsoorten is een aantal criteria gevolgd, die is vastgelegd in de beleidsnota uit 2005. De belangrijkste daarvan zijn:

- een doelsoort stelt hoge ecologische eisen aan de omgeving;
- een doelsoort is aansprekend voor het publiek;
- een doelsoort is bij voorkeur ook provinciaal of landelijk een doelsoort;
- een doelsoort is door middel van onderzoek te monitoren.

De derde overweging leidt bijvoorbeeld tot de consequentie, dat de steenmarter die in het kader van de Flora- en Faunawetgeving zwaar beschermd is, ook als doelsoort wordt aangemerkt. Gezien de verspreiding van de soort in de afgelopen jaren en de overlast, die hierdoor regelmatig wordt ondervonden, is dit geen vanzelfsprekende keuze.

Met het oog op de vorenstaande overwegingen en met het oog op het specifieke karakter van het centrumgebied van de stad komen we tot het volgende voorstel voor de doelsoorten binnen de SES in dit gebied:

Soortgroep	Water	(Kruidenrijk) grasland	Parken en struwelen
Vogels	Fuut Waterhoen		Ransuil
Zoogdieren	Watervleermuis Meervleermuis		Steenmarter Ruige dwergvleermuis Rosse vleermuis Gewone grootoorvleermuis
Vlinders		Hooibeestje Landkaartje Gehakelde aurelia	
Libellen	Blauwe glazenmaker Gewone pantserjuffer Variabele waterjuffer Vuurjuffer		
Planten	Gewone dotterbloem Zwanenbloem	Pinksterbloem Kamgras Knoopkruid Adderwortel Echte koekoeksbloem Ruig klokje	Wilde kamperfoelie Daslook Holwortel Vingerhelmbloem Winterakoniet
Vissen	Driedoornige stekelbaars Ruisvoorn Snoek		
Amfibieën	Kleine watersalamander		

Voor het totale stedelijke gebied (voor zover het de stenige biotopen betreft) kiezen wij voor de volgende doelsoorten:

	Muren/kaden	Daken	Gebouwen
Vogels		Visdief Scholekster Huismus	Zwarte roodstaart Slechtvalk Gierzwaluw
Zoogdieren			Steenmarter Gewone dwergvleermuis Ruige dwergvleermuis Gewone grootoorvleermuis Watervleermuis Meervleermuis
Planten	Steenbreekvaren Gele helmbloem Tripmadam Muurleeuwenbek Muurvaren Tongvaren		Klimop Vuurdoorn Kamperfoelie

Wij stellen u voor de bijgevoegde rapportages in het kader van het doelsoortenbeleid vast te stellen als uitgangspunt voor de verdere uitwerking van het ecologisch beheer en als richtlijn bij de ecologische toetsing van het gemeentelijk beleid voor het stedelijk gebied.

Burgemeester en wethouders
van Groningen,

de burgemeester,

de secretaris,

Jacq. Wallage.

H.P. Bakker.